

NMC RIVIERDUINGEBIED
Jaarboek 2017 & 2018

NMC RIVIERDUINGEBIED

Jaarboek 2017 & 2018

Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied

Secretariaat: Henk Stuurman
Het Dolomiet 15, Swifterbant

rivierduingebied@gmail.com
www.rivierduingebied.nl

Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied Jaarboek 2017-2018

In opdracht van: Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied

Inhoud en foto's: leden, vrijwilligers en vrienden NMC Rivierduingebied

Opmaak en samenstelling: NMC Rivierduingebied, M. Schoone-Rill

Voorwoord

Voor u ligt ons jaarboek over de jaren 2017 en 2018. Vanwege veel drukte begin 2018, waarover later meer, hebben wij besloten niet een, inmiddels door de tijd achterhaald, jaarverslag over 2017 te laten verschijnen, maar de jaren 2017 en 2018 in één boek te presenteren.

Wij zijn trots om jullie te kunnen laten zien wat wij allemaal hebben gedaan de afgelopen jaren. Vele leden, vrijwilligers, sponsors, vrienden en andere betrokkenen hebben een bijdrage geleverd om ons gebied mooier te maken. Bij deze wil ik iedereen hartelijk bedanken voor zijn of haar inzet.

We blijven ons best doen om het Rivierduingebied samen met jullie te verfraaien en toegankelijk te maken voor eenieder.

Veel leesplezier met dit jaarboek vol informatie en de mooie foto's ter ondersteuning van het geschrevene.

Arend Heida
Voorzitter NMC Rivierduingebied

Kievit

grasmus

Inhoud

VOORWOORD	2
INHOUD	4
INLEIDING	5
1. NATUUR- EN MILIEUCOÖPERATIE RIVIERDUINGEBIED	6
1.1 HET BESTUUR.....	6
1.2 AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER IN 2017 EN 2018.....	6
<i>Weidevogelbeheer</i>	6
<i>Subsidie Fonds Leefbaarheid</i>	8
<i>Nieuw weidevogelbeheer</i>	8
1.3 VRIENDEN VAN HET RIVIERDUINGEBIED.....	10
2. ACTIVITEITEN IN 2017 EN 2018	11
2.1 OVERZICHT ACTIVITEITEN EN BIJZONDERHEDEN 2017 EN 2018	11
<i>Activiteiten</i>	11
<i>Bijzonderheden</i>	11
2.2 TULPENROUTE.....	11
2.2 TULPENLOOP	12
4. FLORA EN FAUNA IN HET RIVIERDUINGEBIED	13
4.1 WEIDEVOGELBEHEER.....	14
<i>Nestbescherming</i>	14
<i>Weide- en akkervogels in het Rivierduingebied</i>	15
4.2 ZWALUWTELLINGEN	18
<i>Oeverzwaluwen</i>	18
4.3 VOGELS TELLEN 2.0.....	19
<i>Puntransecttellingen, hoe zat het ook al weer?</i>	19
<i>Vrijwillige vogeltellers</i>	20
<i>Waarneming.nl</i>	20
<i>Jaaroverzichten tellingen</i>	22
5 NATUUR-ERVARINGSVERHALEN	34
<i>Natuurbelevissen vanuit het Rivierduingebied tijdens het jaar 2017</i>	34
<i>Natuurbelevissen vanuit het Rivierduingebied tijdens het jaar 2018</i>	36

Inleiding

Dit jaarboek is samengesteld op verzoek van de Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied. De meeste gegevens zijn verzameld door bij de coöperatie aangesloten leden en vrijwilligers. Het jaarboek geeft een overzicht van de inspanningen en activiteiten van de coöperatie, bestuur, leden en vrijwilligers in 2017 en 2018.

Vanaf voorjaar 2018 is het bestuur druk geweest met de aanvraag voor het Fonds Leefbaarheid van de Provincie Flevoland. Dat heeft weliswaar succes gehad, maar ook veel tijd gekost. Daardoor is de productie van het jaarboek 2017 zo vertraagd dat uiteindelijk besloten is de jaren 2017 en 2018 in één boek op te nemen.

Ook voor het nu reeds begonnen jaar 2019 staan veel activiteiten op stapel. Naast uitwerking van het eerdergenoemde project Fonds Leefbaarheid, natuurlijk ook weer akker- en weidevogelbescherming, inventarisaties van de overige natuur, naast de ook altijd weer goed bezochte evenementen als de Tulpenroutes, Pompoenfeest en evenementen voor leden en vrienden.

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is verlengd tot en met het jaar 2021. De oppervlakte welke aan de eisen voor agrarisch beheer voldoet is vergroot.

Hoofdstuk 2 vermeldt de activiteiten van onze coöperatie. Hoofdstuk 3 handelt over de inzet van de vrijwilligers. Hoofdstuk 4 gaat over de natuur in ons gebied. Kortom, een uitgebreide verhandeling over al onze activiteiten.

Grote weerschijnvlinder

1. Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied

Begin 2001 werd de Natuur en Milieucoöperatie Rivierduingebied opgericht. Behoud van toekomstperspectief voor de agrarische bedrijven was en is het eerste doel. Duurzame landbouw, een aantrekkelijk, natuurrijk, goed toegankelijk landschap en participatie in de samenleving waren speerpunten van het beleid. In 2018 telde de coöperatie 29 leden en 9 aangeslotenen met agrarische bedrijven in beheer. Behalve leden en aangeslotenen hebben zich inmiddels 19 andere bedrijven, ook actief in het gebied, en meer dan 150 particulieren zich aangemeld als vriend van het Rivierduingebied. De agrarische bedrijven hebben gezamenlijk ca 1750 ha grond in eigen beheer. Hieronder zijn veehouders en akkerbouwers. Veel veehouders verbouwen gras, snijmaïs en verhuren land aan akkerbouwers en bollenkwekers. Gras, uien, aardappelen, wintertarwe, maïs, tulpenbollen en suikerbieten zijn de meest geteelde gewassen.

Kaart 1: leden van de NMC Rivierduingebied

1.1 Het bestuur

Het NMC bestuur bestond de afgelopen jaren uit Arend Heida (voorzitter), Sigita Blaauw (penningmeester), Barbara Langendoen (secretaris), Bokke Haanstra, Maarten Schoone en Fredrik de Kuiper. Vanaf oktober 2018 heeft Henk Stuurman de secretariaatswerkzaamheden van Barbara overgenomen. Op de jaarvergadering 2019 zal de leden voorgesteld worden om Henk als secretaris in het bestuur te benoemen. Ook vanaf oktober 2018 is Francis Smit – Verweel tot het bestuur toegetreden. Ook voor Francis geldt dat voorgesteld wordt haar in het bestuur te benoemen. Ook in de afgelopen twee jaar heeft het bestuur zich voor haar leden ingezet voor de verscheidene ontwikkelingen in het nieuwe landbouwbeleid. Daarnaast zijn er nieuwe projecten en activiteiten ontwikkeld. Een aantal van deze ontwikkelingen worden hierna besproken.

1.2 Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in 2017 en 2018

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2016 is inmiddels verlengd tot en met het jaar 2021(ANLb). De beheerafspraken in ons gebied zijn, in samenwerking met het Flevolands Agrarisch Collectief (FAC), verder uitgebreid. We monitoren de resultaten en hopen dat het de vogelstand bevordert. We hebben een aantal vogelakkers met luzerne en kruidenstroken om met name de stand van Veldleeuwerik en Grauwe Kiekendief te bevorderen.

Weidevogelbeheer

Sinds de oprichting van onze Coöperatie doen we al aan weidevogelbeheer. In de loop der jaren is de regelgeving gewijzigd, het enthousiasme heeft daaronder niet geleden. Vanaf het jaar 2018 is weidevogelbeheer onderdeel van het ANLb. In ieder geval tot en met het jaar 2021.

Kievitsnest

Subsidie Fonds Leefbaarheid

In het jaar 2018 is de aanvraag “Naar een Vitaal Rivierduingebied” bij het Fonds Leefbaarheid van de Provincie Flevoland ingediend. Deze aanvraag is tot onze vreugde onverkort gehonoreerd met een toegezegd subsidiebedrag van rond € 28.000. Dit project behelst uitbreiding van bestaande wandelpaden, mogelijkheden tot beperkt parkeren, aanleg van een vogelkijkscherm en renovatie van de Kalverschuur.

Uitreiking toegekende subsidie “Naar een vitaal Rivierduingebied”

Nieuw weidevogelbeheer

De Provincie Flevoland heeft de gelden vanuit de ANLb vergroot voor de jaren tot en met 2021. Hierdoor hebben we in ons gebied (bij de familie Van Wijk) een nieuwe vogelakker van 5 hectaren kunnen aanleggen. Daarnaast doen er deze jaren ook meer boerenleden mee aan het georganiseerde legsel beheer.

In het hart van het Rivierduingebied ligt Natuurhoeve G 38 van Armgard van der Scheer, ingericht in het kader van ‘Nieuwe Natuur’ in Flevoland. Tezamen met de nieuwe vogelakker en legselbeheer bij de familie Van Wijk en de reeds bestaande beheereenheden zijn we hierdoor in staat geweest een vrijwel aaneengesloten cluster te vormen. Ook bij de familie Schoone is vanaf het jaar 2018 een vogelakker ingericht met daarnaast legselbeheer. Onze doelsoorten zijn: de Gele Kwikstaart, Graspieper, Grauwe Kiekendief, Kneu, Kievit en Veldleeuwerik.

De vrijwillige weidevogelbeschermers zullen vanaf het vroege voorjaar in maart tot begin juni nesten en kuikens zoeken in de aangewezen gebieden.

Als er beweiding of werkzaamheden gepland zijn in de betreffende percelen dan komen de vrijwilligers enkele dagen van tevoren controleren op nesten en kuikens. De vrijwilligers maken

melding bij de beheerder indien er nesten van akker- of weidevogels gevonden worden. Deze nesten worden ingetekend op een kaart bij de boerderij. Als het betreffende perceel gemaaid zal moeten worden dan wordt er een enclave van 50 m² met minimaal een straal van 3,5 m aangehouden om de gevonden nesten. Bij beweiding zal een nestbeschermer geplaatst worden of er wordt een stroomdraad om het nest heen gemaakt zodat er een enclave ontstaat met dezelfde maten als voor het maaien. (pakket 4a van ANLb2016)

Legenda:

- Vogelakker pakket 16b
- Legselbeheer op grasland pakket 4a
- Plasdras pakket 3a
- Legselbeheer op bouwland pakket 4a
- Wintervoedselakker pakket 15 d

Kaart 2: beheerspercelen in het Rivierduingebied

Als er jonge kuikens gevonden worden in de beheerde percelen dan zullen er bij werkzaamheden kuikenvelden aangelegd worden. In de periode van 15 april tot 1 augustus zal er dan een rustperiode voor het kuikenveld gelden van minimaal 2 weken. De kuikenvelden mogen op zijn vroegst op 1 juni gemaaid worden. (pakket 2a van ANLb2016)

Op twee percelen, van 1,1 en 0,4 ha van familie Blaauw en Heida is een plas dras aangelegd. Hier zal water op gepompt worden gedurende het seizoen. Daarvoor is het reliëf van de percelen aangepast en zijn materialen nodig voor het opbrengen van het water. (pakket 3c van ANLb2016)

Het totaal aan maatregelen in het Rivierduingebied zal de biodiversiteit hier bevorderen. Naast de beheermaatregelen op de gevraagde percelen zal in het totale gebied van NMC

Rivierduingebied ook aan vrijwillige nestenbescherming gedaan worden zonder dat hier een vergoeding van de Provincie tegenover staat. Dan worden er ook bij werkzaamheden en beweiding maatregelen genomen om de nesten te behouden.

De controle van dit weidevogelbeheer zullen we uitvoeren volgens het Kwaliteitshandboek Flevolands Agrarisch Collectief. Verantwoording legt het FAC af aan de Provincie.

Bergeend in plasdras

1.3 Vrienden van het Rivierduingebied

Ook u kunt helpen om het Rivierduingebied te onderhouden en aantrekkelijker te maken. Bedrijven en inwoners uit de omliggende dorpen en steden kunnen ‘Vriend van het Rivierduingebied’ worden. Samen kunnen we ons sterk maken voor het behoud van dit prachtige landschap. We zetten ons in voor de aanleg van fiets- en wandelpaden, organiseren we boeiende rondleidingen, actieve puzzeltochten, winterwandelingen, prachtige tulpenroutes, interessante workshops en een pompoenenfeest voor het hele gezin. Ook bieden we leerzame excursies aan voor basisscholen.

2. Activiteiten in 2017 en 2018

De afgelopen jaren zijn er weer vele activiteiten georganiseerd. De Natuur- en Milieucoöperatie heeft in samenwerking met de Activiteitencommissie en de Kalverschuur een aantal excursies, wandelingen, fietstochten en bijeenkomsten gehouden. De volgende activiteiten hebben in 2017 en 2018 plaatsgevonden:

2.1 Overzicht activiteiten en bijzonderheden 2017 en 2018

Activiteiten

- Ledenvergaderingen
- Kerstmarkt, 8 december 2017
- Vlindermiddag bijeenkomst in 2017
- Eindejaarsmiddagen,
- Tulpenloop/tulpenroutes
- Presentatie incl. quiz over het gebied tijdens een bijzondere ontmoetingsdienst in de RK-parochie, 16 juli 2017
- Pompoenenfeesten door de Kalverschuur & vrijwilligers
- Vogelcursus en -bijpraatmomenten, diverse momenten in 2017 en 2018
- Fietspad door Rivierduinbos is opgeknapt, begin van 2017
- Nieuwjaarswandelingen
- Kalverschuur elke dinsdagmiddag geopend voor bezoekers.

Bijzonderheden

- Fonds Leefbaarheid
- FAC: Mede door onze inspanningen zijn in ons gebied subsidies voor weidevogelgebieden, akkerranden en vogelakkers ontvangen.
- Vogelakkers in het gebied zijn uitgebreid
- Monument grafveld (afstemmingsgesprekken gevoerd, plaatsing van het monument heeft plaatsgevonden in 2018)
- Oprichting Commissie Natuurhoeve en omgeving. Commissie vervolgt haar werkzaamheden de komende jaren.
- Bij de gemeente Dronten en Lelystad aandacht gevraagd voor een fietspad langs de Visvijverweg en de staat van de berm
- Onderhouden van contacten met stakeholders zoals gemeenten, Staatsbosbeheer, FAC, NMF, Landschapsbeheer Flevoland, et cetera.
- Drie percelen in het Rivierduingebied zijn aangewezen als Archeologisch Rijksmonument

2.2 Tulpenroute

De tulpenroute die ook in 2017 en 2018 weer is gehouden in Flevoland wordt steeds door meer mensen bezocht. Vooral in 2017 toen de tulpenroute samenviel met de paasdagen was het deze dagen erg druk, zo druk zelfs, dat er op de Visvijverweg een file ontstond. Veel van deze deelnemers hebben ook de Kalverschuur bezocht, hierdoor hadden de vrijwilligers de handen vol om de mensen van een consumptie te voorzien. Gelukkig waren de mensen in een goede stemming door de prachtige tulpenvelden die onderweg te zien waren. In 2018 was het bezoek

iets minder dit kwam mee door het wijzigen van de autoroutes waardoor in het Rivierduingebied een aparte route ontstond. Wel waren er ontzettend veel wandelaars, deze waren erg enthousiast over het mooie wandelgebied door het Rivierduingebied. Samenvattend is de tulpenroute een steeds groter gebeuren geworden dat veel inzet en tijd kost voor de vrijwilligers, wat ze overigens met veel plezier doen.

2.2 Tulpenloop

In 2017 is voor de eerste keer de tulpenloop georganiseerd, dit wordt gedaan door twee bestuursleden van de NMC, die allebei ook enthousiaste hardlopers zijn, samen met twee leden van de atletiekvereniging Flevo Delta in Dronten. Deze loop wordt gesponsord door Flevo ICT te Dronten via de organisatie van de Tulpenroute. De eerste keer hebben er bijna 200 lopers meegedaan, dus dit kan gerust een succes worden genoemd. Ook in 2018 is dit weer onder dezelfde condities georganiseerd. Dit was opnieuw een daverend succes, weer bijna 200 deelnemers en perfecte weeromstandigheden. Alle deelnemers gingen blij naar huis met een bosje tulpen als blijk van waardering voor hun prestatie. De bedoeling is dan ook om hier een jaarlijks terugkerend gebeuren van te maken.

Tulpenloop 2018

4. Flora en Fauna in het Rivierduingebied

De laatste jaren is er terecht veel aandacht voor biodiversiteit. Daarom zijn naast vogels ook dagvlinders, libellen, zoogdieren en planten waar mogelijk geïnventariseerd.

Grote vos

We zien vogels als de beste indicatoren voor de natuurkwaliteit van het Rivierduingebied. Hierbij denken we in het bijzonder aan vogels als graspieper, gele kwikstaart, grutto, scholekster en veldleeuwerik, maar ook aan grauwe en blauwe kiekendief, patrijs, kwartel, kwartelkoning, kievit en bontbekplevier. De voor het Rivierduingebied kenmerkende combinatie van gras- en bouwland met landschapselementen als boerenerven, houtwallen, bossen, rietkragen en open water maakt dat, naast de zorg voor genoemde soorten, voor veel meer vogels kan worden gewerkt aan verbetering van het leefgebied. Verbetering van leefomstandigheden voor vogels is een doel van de coöperatie. O.a. met de aanleg van stroken, veldjes, beplanting en begrazingseenheden wordt dit doel nagestreefd en geprobeerd de herkenbaarheid van het Rivierduingebied te versterken. Daarnaast draagt het nestkasten project bij aan de verbetering van broedplaatsen voor vogels boerenerven. De aanleg van kruidenrijke akkerranden verhogen de biodiversiteit natuurlijk ook. Vandaar dat we veel belangstelling hebben in de resultaten van de dagvlinderinventarisaties en libelleninventarisaties. Slootkanten beheer draagt natuurlijk ook bij aan vergroting van de biodiversiteit.

4.1 Weidevogelbeheer

Vanaf de oprichting in 2000 is weidevogelbeheer een speerpunt in het beleid van de coöperatie geweest. Legsels van scholekster, Kievit, grutto en bontbekplevier worden zo goed mogelijk beschermd tegen landbouwwerkzaamheden. M.b.v. de weidevogelpakketten willen we naast de zorg voor het uitkomen van de legsels ook de omstandigheden in de vestigingsperiode en die voor het opgroeien van de kuikens verbeteren. Tegelijk denken we voedselaanbod en -bereikbaarheid een extra impuls te kunnen geven. Behalve genoemde “grote” soorten zien we gele kwikstaart, graspieper en de veldleeuwerik broedpogingen doen in grasland.

Nestbescherming

Nestbescherming van weidevogels wordt in de provincie Flevoland georganiseerd door Landschapsbeheer Flevoland. In het project ‘weidevogelbescherming’ werken vrijwilligers en boeren samen aan de bescherming van weidevogels.

Op de bij de Natuur- en milieucoöperatie aangesloten bedrijven worden de nesten door 9 vrijwilligers zo goed mogelijk opgespoord en gemarkeerd. Op al het gras- en bouwland, waar nesten direct gevaar lopen, worden nesten opgezocht en gemarkeerd. Aan de boeren wordt er gevraagd de nesten te ontzien door de machines op te tillen, te verplaatsen of door er omheen te werken. Naast het zoeken van de nesten, houden de vrijwilligers ook de resultaten bij van de nesten. Daarnaast tellen ze op de boerderijen nesten van huis- en boerenzwaluwen.

Het is helaas ondoenlijk om ook nestjes van graspieper, veldleeuwerik, kneu, witte en gele kwikstaart op te zoeken. Voor zover ze nog in grasland proberen te broeden, is hun kans op succes klein vanwege het intensieve maai- en beweidingsregime. Op akkerland, in slootkanten en natuurstroken hebben ze meer kans op succes. Uit voorgaande jaren is gebleken dat deze soorten ook tussen tulpen kunnen broeden.

Baardman, vrouw

Weide- en akkervogels in het Rivierduingebied

Tabel 1: Aantal gevonden nesten in broedseizoen 2017 (weergegeven zijn alleen de bedrijven met nesten)

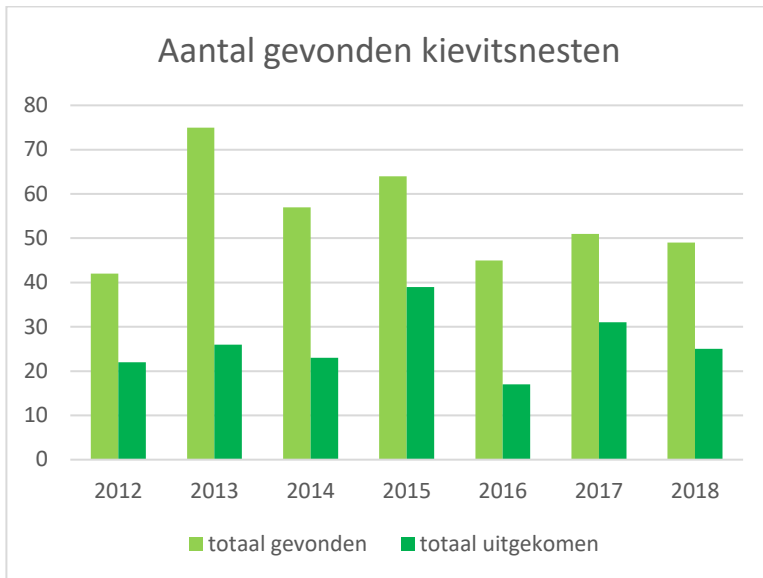
Aantal gevonden weidevogel nesten bij NMC-leden 2017								
Soort	Kievit				Bontbekplevier			
	totaal	uit	niet uit	onb.	totaal	uit	niet uit	onb.
Bedrijf								
Blaauw, Bijlweg 7	2	2						
Bosma, Klokbekerweg 4	8	4	3	1				
Bosma, Visvijverweg 52	5	4	1					
Heida, Visvijverweg 49	1	1						
De Jong, Elandweg 72	2	2						
Schoone, Klingenweg 10	21	14	3	3				
Smit, Rivierduinweg 13	8	2	6					
Zonderland, Visvijverweg 43	4	2	2					
Totaal	51	31	15	4				

Tabel 2: Aantal gevonden nesten in broedseizoen 2018 (weergegeven zijn alleen de bedrijven met nesten)

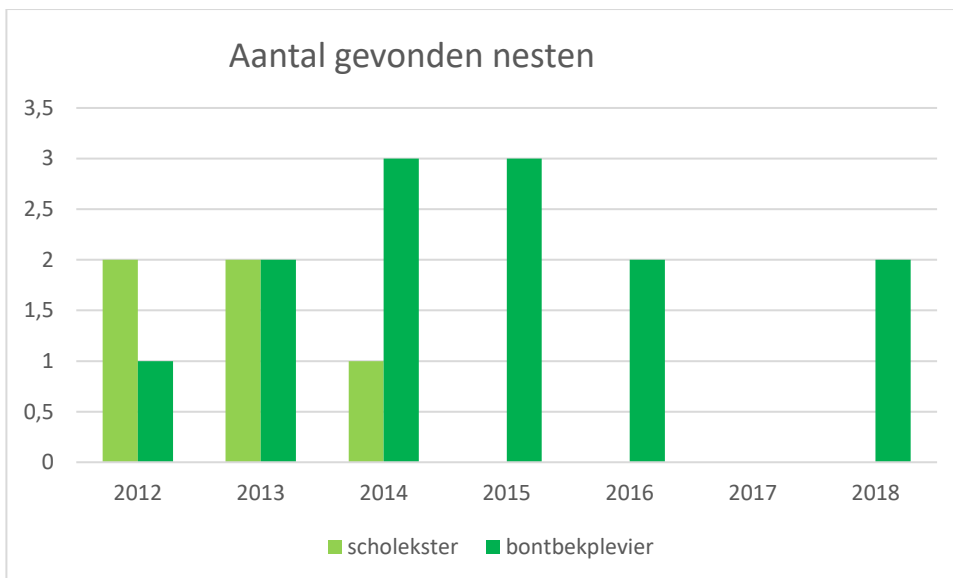
Aantal gevonden weidevogel nesten bij NMC-leden 2018								
Soort	Kievit				Bontbekplevier			
	totaal	uit	niet uit	onb.	totaal	uit	niet uit	onb.
Bedrijf								
Blaauw, Bijlweg 7	3	2		1				
Bosma, Visvijverweg 52	1	1						
Heida, Visvijverweg 49	5	3		2				
Hesselink, Klingenweg 8	2	1		1				
De Jong, Elandweg 72	6	2	4					
Schoone, Klingenweg 10	16	11	1	4	2		1	1
Siebenga, Visvijverweg 38	5		5					
Siebenga, Vuursteenweg 7	1			1				
Smit, Rivierduinweg 13	4	1	3					
Vermeer, Rivierduinweg 14	4	3	1					
Zonderland, Visvijverweg 43	1	1						
Zonneveld, Vuursteenweg 6	1		1					
Totaal	49	25	15	9	2		1	1

Grafiek 1: aantal gevonden kievitstneden

Grafiek 2: aantal Scholekster en Bontbekpleviernesten

Hoewel het aantal gevonden nesten zich niet een op een laat vertalen in het aantal broedparen, de zoekinspanning en het afgezochte areaal niet elk jaar precies gelijk zijn geweest, geven bovenstaande grafieken wel inzicht in de populatieontwikkeling. In 2017 en 2018 zijn er weer meer Kievitsnesten geteld en uitgekomen. Ook zijn er in 2018 2 Bontbekpleviernesten gevonden.

*“Vaak wordt er vaak verwezen naar de resultaten van weleer. Nee, we zitten niet op het niveau van een 15tal jaren geleden. De nestellingen zijn in 2004 begonnen, destijds werden er erg veel Kievitsnesten geteld maar ook Scholekster- en Bontbekpleviernesten werden er met enige regelmaat gevonden. Waarom deze afname zou je denken? Natuurbeschermingsorganisaties geven de schuld aan boerenbedrijven en landbouwwerkzaamheden, boerenbedrijven verwijzen voornamelijk naar de roof van eieren en kuikens door verschillende soorten dieren. Maar wat ook zeker niet vergeten moet worden is het feit dat de verhouding tussen het aantal melkveebedrijven en akkerbouwbedrijven sterk is veranderd. We hebben het hier wel over **weidevogels**, welke voornamelijk goed floreren in en in de buurt van weidepercelen. Een aantal weidevogels in ons gebied nestelen op zwart akkerbouwland en brengen hun jongen groot in een*

aangrenzend graslandperceel. En juist hier ligt de crux, sinds het begin van de tellingen in 2004 zijn er vele melkveebedrijven, en dan met name weidende melkveebedrijven, gestopt en de akkerbouwbedrijven nemen in grootte alsmat toe. De vroegere weidepercelen staan nu in dienst van de akkerbouw. Gezien het areaal aan grasland in het Rivierduingebied heeft het weinig nut om ons steeds op de nestresultaten van 15 jaar geleden te baseren. Kijken hoe we het met ons allen nu zo goed mogelijk kunnen doen op de percelen welke hiervoor geschikt zijn, daar kunnen we wat mee. De beheersmaatregelen waar we in 2015 mee begonnen zijn, o.a. vogelakkers, nestbescherming, plasdrasgebieden, rustpercelen en kruidenstroken zijn hier een goed voorbeeld van. De eerste nestresultaten van deze percelen geven ons hiervoor een bemoedigend resultaat! Behaalde nestresultaten uit het verleden geven nou eenmaal geen garanties voor de toekomst, maar doordachte en goed werkbare beheersmaatregelen op de juiste percelen, die waarschijnlijk wel!”

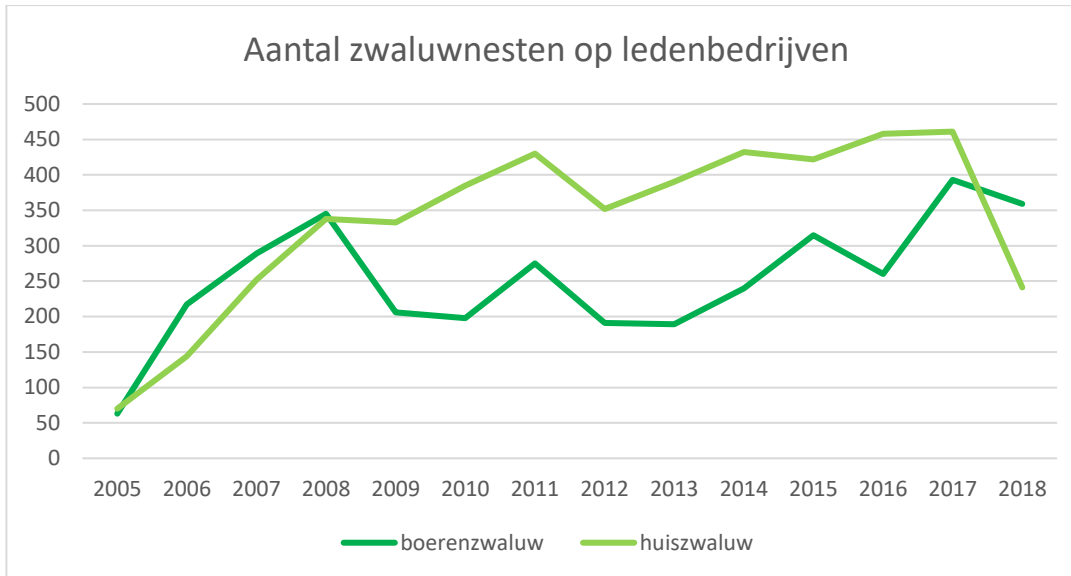
Rietgors

4.2 Zwaluwtellingen

Vanaf 2005 worden eind juni/begin juli de Zwaluwnesten geteld op de bij de coöperatie aangesloten bedrijven. Onderstaande grafiek geeft het aantal getelde boeren- en huiszwaluwnesten weer welke geteld zijn op ledenbedrijven in de afgelopen 10 jaar. De grafiek geeft in de eerste jaren een zeer sterk stijgende lijn weer. Dit is voornamelijk te verklaren door het feit dat er van af de eerste jaren van tellen er ieder jaar op meer bedrijven geteld werd. Vanaf 2010 bleef het aantal bedrijven waar geteld werd ongeveer gelijk.

Grafiek 4: Aantal zwaluwnesten op ledenbedrijven

Opgemerkt moet worden dat er 1 keer per jaar geteld wordt, maar dat zwaluwen vaak 2 tot 3 per jaar in hetzelfde nest broeden. Het aantal jonge zwaluwen dat wordt grootgebracht ligt dus hoogstwaarschijnlijk vele malen hoger.

De coöperatie stimuleert de zorg voor zwaluwen door middel van een vergoeding per nest. Behalve boeren- en huiszwaluwen, zien we ook steeds vaker oeverzwaluwen welke tot broeden komen in het Rivierduingebied, bijvoorbeeld in een tijdelijke grondhoop.

Grondhoop bij de gebr. Van Wageningen met oeverzwaluwnesten

Oeverzwaluwen

Elk jaar zijn er veel oeverzwaluwen die nestelen in een kunstmatige gemaakte oeverwal in het natuurgebied de Kamperhoek, aan de rand van het Rivierduingebied. Deze oeverwal ligt vlakbij een plas en een gebied met een hoge waterstand, kortom een ideaal gebied voor de oeverzwaluw. Dit jaar zijn er ook 10 oeverzwaluwnesten gevonden op het erf van de gebroeders van Wageningen!

4.3 Vogels tellen 2.0

Per oktober 2016 (telperiode 2017) zijn we overgegaan op een nieuwe manier van tellen en zijn we ook meer diersoorten en zelfs plantensoorten in het Rivierduingebied gaan tellen. In de jaren daarvoor telden onze vogeltellers via de zogenoemde punttransecttellingen.

Punttransecttellingen, hoe zat het ook al weer?

Het belangrijkste doel van de vogeltellingen was ‘inzicht krijgen in welke soorten er in het Rivierduingebied voorkomen gedurende het hele jaar’. Daarbij was het wenselijk om aantallen van jaar tot jaar met elkaar te kunnen vergelijken. In november 2011 werd hierom gestart met zogeheten punttransecttellingen. Daarmee kon het hele Rivierduingebied worden bekeken plus twee aangrenzende gebiedsdelen waarin ook bedrijven liggen van leden. Door op vaste punten met dezelfde tijdsinspanning te tellen, zouden vergelijkbare gegevens worden verzameld. Bovendien zouden alle overige waarnemingen op de route ook mogen worden genoteerd in een aparte kolom op het telformulier. Per oktober 2012 zijn de vrijwilligers begonnen met een jaarrond vogeltelling in het hele Rivierduingebied. Iedere teller heeft 6 vaste punten in zijn of haar telgebied gekozen. Vanaf die punten werden maandelijks alle waar te nemen vogels geteld, gedurende 5 minuten. Het voordeel van deze werkwijze was dat het hele Rivierduingebied het hele jaar door kon worden bekeken. We wisten daardoor welke soorten van het gebied gebruik maken en wanneer.

Door de tellingen steeds op dezelfde manier uit te voeren werd het mogelijk om een indruk van toe- of afname te krijgen. Maar aantallen kunnen sterk beïnvloed worden door omstandigheden tijdens de trek of in het overwinteringsgebied. Vooral in de winterperiode heeft het weer, zowel hier als in herkomstgebieden grote effecten op het aantal wintergasten. Het maakt dan ook een groot verschil of vogels zomergasten, wintergasten, doortrekkers of standvogels zijn.

Nadelen van deze manier van tellen is dat er maar 1 keer per maand geteld wordt. De waarnemingen zijn dus echt momentopnames en er kunnen gemakkelijk soorten gemist worden.

Blauwe kiekendief, vrouw

Vrijwillige vogeltellers

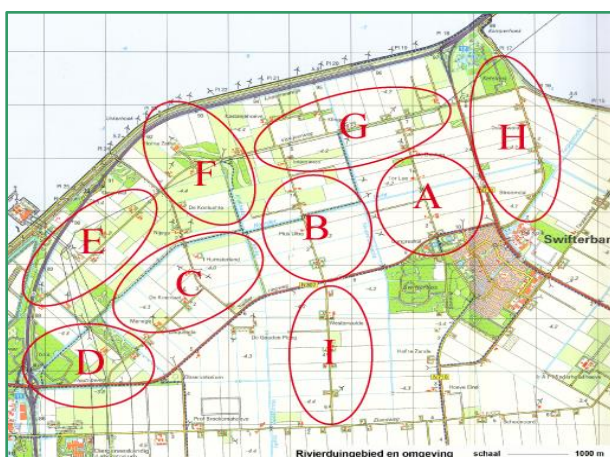
Wij zijn blij met onze vogeltellers, ze tellen op vrijwillige basis en gaan er elke maand voor dag en douw uit, om op een vaste route alle vogels te tellen welke ze waarnemen. Dit noteren ze op hun telformulier en geven de tellingen op een later moment door aan de NMC om verwerkt te worden.

Maar niet elke teller (her)kent alle soorten vogels even goed, waardoor er soms minder waarnemingen plaatsvinden dan mogelijk zou zijn. Met nieuwe vogelcursussen welke begonnen zijn in december 2015 en doorliepen in 2017 probeerden we hier als coöperatie verandering in te brengen.

Het blijven echter moment opnames. Bij een van onze vaste tellersavonden kwam naar voren dat een aantal vrijwilligers wel vaker een telronde wilden doen in ons gebied. Zo was er meer tijd om op zoek te gaan naar de verschillende soorten en konden wellicht ook waarnemingen van zoogdieren, vlinders, libellen en zelfs planten worden meegenomen. Bij navraag bleek dat het Rivierduingebied heel wat speciale soorten herbergde. Maar om al deze tellingen te laten verrichten door een hand vol vrijwilligers zou wel heel veel gevraagd zijn. Dat niet alleen, ook het verzamelen en verwerken van al deze gegevens zou een haast ondoenlijke opgave zijn. Meer waarnemingen op een simpelere manier, dat werd onze nieuwe uitdaging voor de komende jaren.

Waarneming.nl

Na een vooronderzoek door enkele vrijwilligers is er besloten dat we voortaan alle waarnemingen van vogels, planten, libellen, vlinders en zoogdieren gaan invoeren in waarneming.nl. Maar niet alleen onze tellers voeren waarnemingen in op waarneming.nl, ook honderden andere vogelaars, tellers en geïnteresseerden kunnen zijn of haar waarneming van flora en fauna invoeren op waarneming.nl. Doordat alles met locatie, datum, soortennaam, aantal, (zelfs met foto's!) ed. wordt ingevoerd en waarnemers en specialisten elkaars waarneming beoordelen op juistheid, kunnen we ook deze gegevens meenemen in onze overzichten. Tevens hebben we ons waarnemingsgebied uitgebreid met het natuurgebied Kamperhoek. Dit (kleine)natuurgebied lag voor een deel in al in het telgebied maar hier werden door onze tellers geen tellingen gedaan. Maar Kamperhoek is een favoriete plek voor veel vogelaars en natuurliefhebbers. Er zijn dan ook veel waarnemingen te vinden over dit gebied in waarneming.nl Dit alles geeft een veel accurater beeld van de stand van zaken in ons Rivierduingebied!

Kaart 3: Telcirkels in het Rivierduingebied

Kaart 4: Werkgebied in Waarneming.nl

Over Waarneming.nl

Waarneming.nl is een onderdeel van Stichting Natuurinformatie.

Waarneming.nl wil iedereen in staat stellen om natuurwaarnemingen op te slaan en te delen via internet, om zo de natuurrijkdom van Nederland en de wereld vast te leggen voor nu en voor de toekomst. Waarneming.nl werkt hiertoe samen met duizenden vrijwilligers, zowel rechtstreeks als via meer dan 300 regionale en landelijke werkgroepen. Waarneming.nl verzamelt en toont gegevens maar interpreteert deze niet. Dat is een taak voor andere organisaties, zoals de PGO's van Nederland. Waarneming.nl streeft naar samenwerking met alle onderzoekende organisaties.

Appelvink

Kievit

We

Auto Quick Service

Rivierduingebied

Van Dijk De Jongh

NOTARISSEN EN ESTATE PLANNERS

Fredo's Finest

TASTY SOLUTIONS IN SJAALLOTS

Adlus
Advisering

Dierenartsenpraktijk
Flevoland

BOL | VAN STAVEREN

BROEKHUIS

DRONTEN MEER DAN AUTO'S...

rivierduin
G38 ADVIES

Jaaroverzichten tellingen

Vogels	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren
Soort	2017	2017	2018	2018
Aalscholver - <i>Phalacrocorax carbo</i>	40	127	63	2.162
Appelvink - <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	10	38	13	62
Baardman - <i>Panurus biarmicus</i>	4	32	5	23
Beflijster - <i>Turdus torquatus</i>	3	3	1	4
Bergeend - <i>Tadorna tadorna</i>	6	19	10	19
Blauwborst - <i>Luscinia svecica</i>	5	5	5	9
Blauwe Kiekendief - <i>Circus cyaneus</i>	11	11	12	13
Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	60	77	91	135
Boerenzwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	105	1.260	81	1.749
Bokje - <i>Lymnocyptes minimus</i>			1	2
Bontbekplevier - <i>Charadrius hiaticula</i>	4	4	6	12
Bonte Vliegenvanger - <i>Ficedula hypoleuca</i>	1	1		
Boomklever - <i>Sitta europaea</i>	12	22	31	50
Boomkruiper - <i>Certhia brachydactyla</i>	25	34	30	42
Boompieper - <i>Anthus trivialis</i>	1	1	2	2
Boomvalk - <i>Falco subbuteo</i>	11	12	12	12
Bosrietzanger - <i>Acrocephalus palustris</i>	7	10	6	6
Bosruiter - <i>Tringa glareola</i>			1	2
Brandgans - <i>Branta leucopsis</i>	1	120	5	113
Bruine Kiekendief - <i>Circus aeruginosus</i>	19	20	25	31
Buizerd - <i>Buteo buteo</i>	207	355	246	421
Cetti's Zanger - <i>Cettia cetti</i>	3	3	14	15
Dodaars - <i>Tachybaptus ruficollis</i>	13	21	24	32
Draaihals - <i>Jynx torquilla</i>			1	1
Dwerggors - <i>Emberiza pusilla</i>			1	1
Ekster - <i>Pica pica</i>	48	72	31	65
Fitis - <i>Phylloscopus trochilus</i>	44	88	50	218
Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	5	9	6	15
Gaai - <i>Garrulus glandarius</i>	97	179	97	189
Gekraagde Roodstaart - <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	3	3	3	4
Gele Kwikstaart - <i>Motacilla flava</i>	66	138	40	75
Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	3	25	2	25
Goudhaan - <i>Regulus regulus</i>	9	15	12	22

Goudplevier - <i>Pluvialis apricaria</i>	13	361	16	800
Goudvink - <i>Pyrrhula pyrrhula</i>			1	1
Grasmus - <i>Sylvia communis</i>	33	50	26	47
Graspieper - <i>Anthus pratensis</i>	169	682	87	596
Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	31	4.338	43	2.008
Grauwe Kiekendief - <i>Circus pygargus</i>	6	6	8	8
Groenling - <i>Chloris chloris</i>	59	198	87	383
Grote Barmsijs - <i>Acanthis flammea</i>	2	250		
Grote Bonte Specht - <i>Dendrocopos major</i>	74	93	66	79
Grote Canadese Gans - <i>Branta canadensis</i>	7	339	14	100
Grote Gele Kwikstaart - <i>Motacilla cinerea</i>	3	5	5	6
Grote Lijster - <i>Turdus viscivorus</i>	21	34	10	17
Grote Zilverreiger - <i>Ardea alba</i>	61	91	100	365
Grutto - <i>Limosa limosa</i>	1	1		
Havik - <i>Accipiter gentilis</i>	8	10	8	9
Heggenmus - <i>Prunella modularis</i>	38	55	36	62
Holenduif - <i>Columba oenas</i>	59	625	102	1.759
Houtduif - <i>Columba palumbus</i>	147	1.154	144	855
Houtsnip - <i>Scolopax rusticola</i>	2	2	8	40
Huismus - <i>Passer domesticus</i>	92	1.550	74	991
Huiszwaluw - <i>Delichon urbicum</i>	69	1.319	61	738
IJsgors - <i>Calcarius lapponicus</i>	1	1		
IJsvogel - <i>Alcedo atthis</i>	4	4	3	3
Kauw - <i>Coloeus monedula</i>	16	171	13	204
Keep - <i>Fringilla montifringilla</i>	2	2	6	156
Kemphaan - <i>Calidris pugnax</i>	1	1	1	7
Kerkuil - <i>Tyto alba</i>	1	1	8	16
Kievit - <i>Vanellus vanellus</i>	80	6.346	102	3.631
Kleine Bonte Specht - <i>Dryobates minor</i>	1	1		
Kleine Karekiet - <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	78	326	94	290
Kleine Mantelmeeuw - <i>Larus fuscus</i>	9	44	17	64
Kleine Plevier - <i>Charadrius dubius</i>			5	6
Kleine Strandloper - <i>Calidris minuta</i>			1	2
Kleine Zilverreiger - <i>Egretta garzetta</i>	1	1		
Kleine Zwaan - <i>Cygnus columbianus bewickii</i>	5	41	3	18
Kneu - <i>Linaria cannabina</i>	74	224	23	130
Knobbelzwaan - <i>Cygnus olor</i>	92	920	116	519
Koekoek - <i>Cuculus canorus</i>	15	17	21	27
Kokmeeuw - <i>Chroicocephalus ridibundus</i>	46	3.283	53	5.554

Kolgans - <i>Anser albifrons</i>	2	33	3	125
Koolmees - <i>Parus major</i>	158	399	146	331
Koperwiek - <i>Turdus iliacus</i>	21	478	20	143
Kraanvogel - <i>Grus grus</i>			5	17
Krakeend - <i>Mareca strepera</i>	87	757	112	815
Kramsvogel - <i>Turdus pilaris</i>	41	1.040	63	3.953
Krombekstrandloper - <i>Calidris ferruginea</i>			1	1
Kruisbek - <i>Loxia curvirostra</i>	2	9		
Kuifeend - <i>Aythya fuligula</i>	31	133	35	260
Kwartel - <i>Coturnix coturnix</i>	6	11	1	1
Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	4	6	2	2
Matkop - <i>Poecile montanus</i>	6	6	4	5
Meerkoet - <i>Fulica atra</i>	106	509	124	750
Merel - <i>Turdus merula</i>	209	553	205	537
Nachtegaal - <i>Luscinia megarhynchos</i>	45	109	29	46
Nonnetje - <i>Mergellus albellus</i>			1	1
Oeverloper - <i>Actitis hypoleucos</i>	1	1	2	2
Oeverzwaluw - <i>Riparia riparia</i>	31	2.305	36	2.438
Ooievaar - <i>Ciconia ciconia</i>	4	4	3	3
Paapje - <i>Saxicola rubetra</i>	3	8	5	8
Pestvogel - <i>Bombycilla garrulus</i>	1	3		
Pimpelmees - <i>Cyanistes caeruleus</i>	83	202	94	225
Purperreiger - <i>Ardea purpurea</i>	2	3	1	1
Putter - <i>Carduelis carduelis</i>	111	825	126	850
Raaf - <i>Corvus corax</i>	2	2		
Ransuil - <i>Asio otus</i>	1	1	4	5
Regenwulp - <i>Numenius phaeopus</i>			1	6
Rietgors - <i>Emberiza schoeniclus</i>	27	45	43	55
Rietzanger - <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	4	4	8	8
Ringmus - <i>Passer montanus</i>	13	47	3	15
Rode Wouw - <i>Milvus milvus</i>	1	1	3	3
Roerdomp - <i>Botaurus stellaris</i>	2	2	1	1
Roodborst - <i>Erithacus rubecula</i>	91	161	120	202
Roodborsttapuit - <i>Saxicola rubicola</i>	12	21	21	37
Roodpootvalk - <i>Falco vespertinus</i>	2	2		
Roodmus - <i>Carpodacus erythrinus</i>			1	1
Rouwkwikstaart - <i>Motacilla alba yarelli</i>			2	2
Ruigpootbuiserd - <i>Buteo lagopus</i>	3	3	4	4
Scholekster - <i>Haematopus ostralegus</i>	10	14	8	13
Sijs - <i>Spinus spinus</i>	5	57	5	37
Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	12	13	15	15
Slobeend - <i>Spatula clypeata</i>	13	55	16	41

Smelleken - Falco columbarius	4	4	4	4
Smient - Mareca penelope			2	7
Sperwer - Accipiter nisus	27	27	32	34
Spotvogel - Hippolais icterina	14	17	15	18
Spreeuw - Sturnus vulgaris	138	14.568	95	11.595
Sprinkhaanzanger - Locustella naevia	1	1	4	4
Staartmees - Aegithalos caudatus	10	46	21	77
Steenuil - Athene noctua			1	1
Stormmeeuw - Larus canus	9	229	11	892
Tafeleend - Aythya ferina	1	1	6	34
Tapuit - Oenanthe oenanthe	35	100	12	20
Tjiftjaf - Phylloscopus collybita	116	335	97	80
Toendrarietgans - Anser serrirostris	3	2.525		
Torenvalk - Falco tinnunculus	61	67	92	116
Tuinfluiter - Sylvia borin	41	67	25	30
Tureluur - Tringa totanus	1	1	4	4
Turkse Tortel - Streptopelia decaocto	8	12	1	1
Veldleeuwerik - Alauda arvensis	15	37	18	58
Vink - Fringilla coelebs	132	498	159	612
Visarend - Pandion haliaetus			1	1
Vuurgoudhaan - Regulus ignicapilla	7	12	23	41
Waterhoen - Gallinula chloropus	13	20	19	31
Waterpieper - Anthus spinoletta	3	7	2	2
Waterral - Rallus aquaticus	4	4	3	3
Watersnip - Gallinago gallinago	7	13	15	47
Wielewaal - Oriolus oriolus			1	1
Wilde Eend - Anas platyrhynchos	85	672	131	1.158
Wilde Zwaan - Cygnus cygnus	7	217	7	29
Winterkoning - Troglodytes troglodytes	141	264	145	245
Wintertaling - Anas crecca	6	64	17	47
Witgat - Tringa ochropus	10	13	9	14
Witte Kwikstaart - Motacilla alba	94	318	103	259
Wulp - Numenius arquata	1	1	4	6
Zanglijster - Turdus philomelos	103	211	103	251
Zeearend - Haliaeetus albicilla	4	5	3	4
Zilvermeeuw - Larus argentatus	20	945	20	1.311
Zomertortel - Streptopelia turtur	9	10	11	12
Zwarte Kraai - Corvus corone	135	582	164	753
Zwarte Mees - Periparus ater			1	1
Zwarte Ooievaar - Ciconia nigra			1	3
Zwarte Roodstaart - Phoenicurus ochruros	3	3	7	9
Zwarte Wouw - Milvus migrans			2	3

Zwartkop - <i>Sylvia atricapilla</i>	88	215	66	143
Zwartkopmeeuw - <i>Ichthyaetus melanocephalus</i>	26	167	4	8
Totaal:	4.678	55.350	5.023	53.950

Zomertortel

Dagvlinders	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren
soort	2017	2017	2018	2018
Argusvlinder - <i>Lasiommata megera</i>			1	1
Atalanta - <i>Vanessa atalanta</i>	111	727	98	352
Bont zandoogje - <i>Pararge aegeria</i>	52	253	59	203
Boomblauwtje - <i>Celastrina argiolus</i>	5	5	8	12
Bruin blauwtje - <i>Aricia agestis</i>	6	14	12	46
Bruin zandoogje - <i>Maniola jurtina</i>	7	11	3	5
Citroenvlinder - <i>Gonepteryx rhamni</i>	24	38	15	35
Dagpauwoog - <i>Aglais io</i>	87	352	58	302
Distelvlinder - <i>Vanessa cardui</i>	39	160	39	215
Eikenpage - <i>Favonius quercus</i>			3	12
Gehakkelde aurelia - <i>Polygonia c-album</i>	42	102	60	153
Gele luzernevlinder - <i>Colias hyale</i>	2	3	1	5

Groot dikkopje - <i>Ochlodes sylvanus</i>	1	1		
Groot koolwitje - <i>Pieris brassicae</i>	56	253	75	1.165
Grote vos - <i>Nymphalis polychloros</i>			6	7
Grote weerschijnvlinder - <i>Apatura iris</i>			3	3
Hooibeestje - <i>Coenonympha pamphilus</i>	55	258	29	111
Icarusblauwtje - <i>Polyommatus icarus</i>	4	6	13	22
Klein geaderd witje - <i>Pieris napi</i>	75	299	96	270
Klein koolwitje - <i>Pieris rapae</i>	78	428	141	1.513
Kleine vos - <i>Aglais urticae</i>	82	666	41	88
Kleine vuurvlinder - <i>Lycaena phlaeas</i>	6	19	25	49
Landkaartje - <i>Araschnia levana</i>	39	242	65	249
Oranje luzernevlinder - <i>Colias croceus</i>	7	16		
Oranjetipje - <i>Anthocharis cardamines</i>	19	23	9	21
Totaal:	797	3.876	860	4.839

Oranje luzerne vlinder

Libellen	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren
Soort	2017	2017	2018	2018
Azuurwaterjuffer - <i>Coenagrion puella</i>	10	149	21	304
Blauwe glazenmaker - <i>Aeshna cyanea</i>	1	2	2	2
Bruinrode heidelibel - <i>Sympetrum striolatum</i>	17	117	4	229
Bruinrode heidelibel - <i>Sympetrum striolatum</i>			27	18
Gevlekte witsnuitlibel - <i>Leucorrhinia pectoralis</i>			2	2
Gewone oeverlibel - <i>Orthetrum cancellatum</i>	7	38	15	25
Glassnijder - <i>Brachytron pratense</i>	14	32	27	45
Grote keizerlibel - <i>Anax imperator</i>	14	53	19	57
Grote roodoogjuffer - <i>Erythromma najas</i>			2	2
Lantaarntje - <i>Ischnura elegans</i>	11	56	14	68
Noordse witsnuitlibel - <i>Leucorrhinia rubicunda</i>			1	1
Paardenbijter - <i>Aeshna mixta</i>	19	161	30	277
Platbuik - <i>Libellula depressa</i>	31	289	62	610
Variabele waterjuffer - <i>Coenagrion pulchellum</i>			14	59
Viervlek - <i>Libellula quadrimaculata</i>	5	42	31	85
Vroege glazenmaker - <i>Aeshna isoceles</i>	17	436	57	2.723
Vuurjuffer - <i>Pyrrhosoma nymphula</i>	2	3	1	2
Vuurlibel - <i>Crocothemis erythraea</i>	3	11	2	2
Watersnuffel - <i>Enallagma cyathigerum</i>	5	9	8	76
Zuidelijke keizerlibel - <i>Anax parthenope</i>			5	5
Totaal:	156	1.398	344	4.592

Zoogdieren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren
Soort	2017	2017	2018	2018
Boommarter - <i>Martes martes</i>			4	4
Egel - <i>Erinaceus europaeus</i>	1	1	2	2
Europese Bever - <i>Castor fiber</i>	3	3	2	2
Gewone Bosmuis - <i>Apodemus sylvaticus</i>			1	1
Gewone Dwergvleermuis - <i>Pipistrellus pipistrellus</i>	1	1		
Haas - <i>Lepus europaeus</i>	16	17	21	33
Konijn - <i>Oryctolagus cuniculus</i>	14	31	11	16
Mol - <i>Talpa europaea</i>	1	1	1	1
Ree - <i>Capreolus capreolus</i>	21	45	40	78
Rosse Vleermuis - <i>Nyctalus noctula</i>			1	1
Vos - <i>Vulpes vulpes</i>	9	9	5	5
Wezel - <i>Mustela nivalis</i>	1	1	1	1
Totaal:	67	109	89	144

Bever

Flora	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren	aantal waarnemingen	totaal aantal exemplaren
soort	2017	2017	2018	2018
Avondkoekoeksbloem - <i>Silene latifolia</i>	2	4	2	225
Beekpunge			1	1
Bochtige klaver			1	1
Bitterzoet - <i>Solanum dulcamara</i>	1	1		
Blaartrekkende boterbloem - <i>Ranunculus sceleratus</i>	1	1		
Bosandoorn - <i>Stachys sylvatica</i>	1	2		
Bosrank - <i>Clematis vitalba</i>	2	4	3	5
Bosveldkers - <i>Cardamine flexuosa</i>	1	100		
Brede orchis - <i>Dactylorhiza majalis</i>	1	1		
Citroengele honingklaver - <i>Melilotus officinalis</i>	1	1		
Boszegge			1	10
Dagkoekoeksbloem - <i>Silene dioica</i>	1	2	2	25
Daslook - <i>Allium ursinum</i>	1	100		
Fladderiep - <i>Ulmus laevis</i>	2	2		
Fluitenkruid			4	28
Geel nagelkruid - <i>Geum urbanum</i>	2	2	1	1
Gestreepte witbol			1	1
Gevlekt longkruid - <i>Pulmonaria officinalis</i>	1	10		
Gevlekte aronskelk - <i>Arum maculatum</i>	1	15		
Gewone smeerwortel - <i>Symphytum officinale</i>	1	1	1	1
Gewone vogelkers - <i>Prunus padus</i>	1	1		
Gewone vogelmelk			1	12
Grote ratelaar - <i>Rhinanthus angustifolius</i>	2	2		
Gewoon reukgras			3	3
Grote ereprijs			1	1
Gulden boterbloem - <i>Ranunculus auricomus</i>	1	100		
Heggenwikke - <i>Vicia sepium</i>	1	10		
Hondsdrif - <i>Glechoma hederacea</i>	2	26	1	150
Hopklaver			1	1
Italiaanse aronskelk - <i>Arum italicum</i>	1	1		
Kleine ooievaarsbek - <i>Geranium pusillum</i>	1	1		
Klein hoefblad			3	86
Klein kruiskruid			1	1
Kleine klaver			1	1
Look-zonder-look - <i>Alliaria petiolata</i>	1	1		

Luzerne			1	1
Madeliefje			1	1
Oranje havikskruid			1	10
Pastinaak			1	75
Peen			1	1
Pinksterbloem - <i>Cardamine pratensis</i>	1	350		
Reuzenberenklauw - <i>Heracleum mantegazzianum</i>	1	1	21	3.591
Riet			10	10
Rietorchis - <i>Dactylorhiza praetermissa</i>	1	1	3	102
Rode ogentroost - <i>Odontites vernus</i>	1	1		
Scherpe boterbloem			1	1
Schijnaardbei - <i>Potentilla indica</i>	1	15		
Slanke sleutelbloem - <i>Primula elatior</i>	2	2		
Smalle weegbree			2	2
Speenkruid			2	101
Speerdistel			2	1.250
Tengere rus			1	1
Tijmeprijs			1	1
Tongvaren - <i>Asplenium scolopendrium</i>	1	1		
Valse voszegge			1	1
Veldrus			1	1
Veldwarkruid - <i>Cuscuta campestris</i>	1	1		
Veldzuring			1	1
Vlasbekje			2	2
Vogelmuur - <i>Stellaria media</i>	1	1		
Wilde cichorei			1	1
Witte honingklaver - <i>Melilotus albus</i>	1	1		
Zachte dravik			1	1
Zwarte nachtschade - <i>Solanum nigrum</i>	2	11		
Totaal:	42	773	84	5.707

5 Natuur-ervaringsverhalen

Natuurbelevissen vanuit het Rivierduingebied tijdens het jaar 2017

In het jaar 2017 hebben wij zo'n kleine 200 maal het Rivierduingebied bezocht om vogels, vlinders, libellen/juffers, en al het andere dat we tegenkomen, te inventariseren. Behalve voor ons eigen plezier inventariseren wij gebieden in het Rivierduingebied voor de Natuur- en milieucoöperatie Rivierduingebied.

Hieronder een selectie van voor ons leuke waarnemingen.

We beginnen met de vogels.

In de maand januari troffen we dikwijls grote groepen Kramsvogels en Koperwieken aan. Over het algemeen is het aantal Kramsvogels groter dan het aantal Koperwieken. Op 3 januari 3 Grote Lijsters. Het lijkt wel of we deze soort toch steeds wat minder zien. Overigens, ook landelijk lijkt deze neergaande trend zich voor te doen. Net zoals in de ons omringende landen. Er wordt nu onderzoek gedaan naar de oorzaken hiervan.

Op 6 januari, tijdens een periode van vorst en wat sneeuw telden we 1700 Toendrarietganzen en 8 Kleine Zwanen in het Rivierduingebied. Ook zagen we 1 Goudplevier en in de Noordertocht zwommen 2 Dodaars.

Op 12 januari, en ook nog op andere dagen in januari, groepjes Wilde Zwanen. In de Noordertocht zagen en hoorden we op 18 januari een Waterral. Voor ons de 1ste waarneming van deze soort in het Rivierduingebied. Vervolgens op 25 januari in de Noordertocht 9 Slobeenden en eveneens 9 Wintertalingen. Op de 27ste een Grote Gele Kwikstaart op een restantje ijs in een slootje en aan het eind van de maand januari een groep (100exx.) Goudplevieren.

In het begin van de maand februari zagen we 2 Staartmezen en 2 Goudhaantjes tijdens onze tochten door het Rivierduingebied. Op de 7de een Slechtvalk. Op de 21ste februari diende het voorjaar zich (al) aan. De Heggenmus was al aan het zingen/baltsen. Ook in deze maand, net zoals door het gehele jaar heen, regelmatig groepjes Krakeenden in de Noordertocht.

Op 2 maart zagen we in de Elzen bij de Golfclub aan de Rivierduinweg een groep Sijsjes van ± 100 exemplaren. Op 11 maart onze eerste Roodborsttapuit♀ van dit jaar. Op 14 maart gevolgd door 1 ♂ exemplaar. Het voorjaar begint nu echt. Met op 12 maart onze eerste zingende en baltsende Tjiftjaffen. Ook de Roodborst was aan het zingen. Roodborsten zien wij natuurlijk het gehele jaar door. Maar de exemplaren die we in de Wintermaanden zien zijn wintergasten vanuit noordelijke streken. In het voorjaar worden deze "vervangen" door exemplaren die bij ons gaan broeden. Op 13 maart een leuke waarneming van een Baardmannetje♀ in de rietkraag van de Noordertocht. Ook een Rietgors♂ in prachtkleed. Op deze dag stuitten wij ook op een direct opvliegende Houtsnip. Voor ons een unieke waarneming in het Rivierduingebied. Ook regelmatig Knetjes. De laatste dag van de maand maart, mooi voorjaarsweer, zagen wij heel veel leuke soorten. We noteerden o.a. onze eerste Fitissen van het jaar. Ook inmiddels 10exx. van de Tjiftjaf. Een paartje Haviken liet zich zien, alsmede een Sperwer♀ en tenslotte nog een Blauwe Kiekendief♂ en een 30tal Goudplevieren.

Op 2 april waren de Zwartkoppen weer terug en de mannetjes direct druk aan het zingen. Tijdens een excursie van de vogelherkenning cursus werd de Blauwborst♂ gezien. Ook zagen we regelmatig Putters en Rietgorzen. Begin van de maand april relatief veel doortrekkende Tapuiten. Op 9 april bijvoorbeeld 9 exx. bij elkaar. Op 13 april 2exx. Zwartkopmeeuw en een voor ons heel bijzondere waarneming van een Smelleken♀. Op de 13de van de maand april de eerste Gele Kwikstaarten en ook de Boerenzwaluwen waren weer present. Voor onze eerste Nachtegalen moesten we wachten tot 19 april. Maar vanaf dat moment waren deze beroemde zangers op diverse plekken aanwezig. Toch dachten wij dat we in 2016 meer Nachtegalen aantreffen. Ook op 19 april de eerste Huiszwaluwen. Voor de Tuinfluiter en Grasmus moesten we nog een dag

wachten. Tijdens onze wandeling zagen we in de Noordertocht ook een IJsvogel. Verder in april Kleine Mantelmeeuwen, Grote Canadese Ganzen en Bergeenden. De 23ste april was ook weer een bijzondere dag. De Zomertortel was aan het roepen, de Koekoek liet zich horen en de Kleine Karekiet was ook weer terug uit hun overwinteringsgebied. De Zomertortel is in heel Nederland inmiddels een schaarse verschijning. De Koekoek hadden wij in het Rivierduingebied nog niet eerder waargenomen/gehoord.

In de maand mei, net zoals in alle maanden, regelmatig de Grote Bonte Specht. Ook zagen wij in de periode veel Zanglijsters. Op de laatste dag van de maand mei zagen en hoorden we de Spotvogel en zagen we ook weer een 3tal Zwartkopmeeuwen.

In de maand juni viel het relatief grote aantal Grasmussen ons op. Op heel veel plekken in de diverse houtsingels in het gebied liet deze soort zich horen en zien. Tijdens het inventariseren van nachtvinders bij de Natuurhoeve G38 hoorden we een 2tal Kwartels roepen. Op 2 juni zagen we een Ooievaar in het gebied, evenals een Kleine Mantelmeeuw. Op 5 juni vlogen 5 Lepelaars over en op de 8ste juni hoorden we wederom de Koekoek. Ook bijna elke dag de Gaai en op 21 juni 4 exx. van de Oeverwaluw en 3exx. Groenling. Ook een Aalscholver in de Noordertocht.

Ook in de maand juli weer leuke vogelwaarnemingen. Op de 1ste van deze maand een Bruine Kiekendief♀. Op 3 juli aan de Vuursteenweg 2 exx. Boomvalk. Ook weer Zwartkopmeeuwen in het gebied (10 exx.) en Stormmeeuwen (15 exx.). De Bosrietzanger liet zich op 11 juli uitgebreid horen in het riet langs de Noordertocht. Op zowel de 13de als de 15de juli hoorden we weer de Zomertortel. Daarnaast regelmatig (hele jaar door) de Torenavalk. Op 18 juli waren we weer nachtvinders aan het inventariseren bij de Natuurhoeve G38. Tijdens deze nachtelijke uren vloog een Kerkuil over ons heen. Op de 21ste juli weer Boomvalken en een Slechtvalk.

In september komt de najaarstrek goed op gang. Zo zagen wij in deze maand op de 15de 10exx. Tapuit en 6exx. Paapje. Aan het einde van de maand een Gekraagde Roodstaart en op 1 september hebben we de Bruine Kiekendief♀ gespot en op 18de 2 exemplaren Slechtvalk. Ook in deze maand bijna elke keer 1 of meer exemplaren van de Grote Bonte Specht.

Op 9 oktober kwamen we onze eerste Koperwieken (150exx.) van het nieuwe winterseizoen weer tegen. Vanaf 22 oktober waren ook de Grote Zilverreigers teruggekeerd vanuit hun broedbiotopen. Regelmatig zien we 1 of meerdere exemplaren in het Rivierduingebied. Begin oktober ook (weer) Grote Canadese Ganzen (12 exx.).

Op 1 november 104 exx. Nijlgans op 1 perceel. Ook een 40tal Holenduiven en is de Kramsvogel weer in grote aantallen aanwezig. Ook 4 Kuifeenden in de Noordertocht. Op 5 november 5 exemplaren van de Rietgors in de (nog aanwezige) rietsingels. Ook weer een Smelleken (jagend langs de Bijlweg). Op 11 november weer eens een Slechtvalk en ook 150 Kieviten in het veld. Eind november spotten wij 2 Grote Lijsters.

Op 4 december 60 Kramsvogels op de akker. Vuurgoudhaantje op 12 december en op 14 december 2 Boomkruipers. Op 28 december ten slotte een groepje met daarin 5 Sijsjes, 5 Putters en 15 Groenlingen.

Dagvlinders en libellen:

Ons "dagvlinderseizoen" begon op 10 maart 2017 met de waarneming van een Kleine vos op diverse locaties in het Rivierduingebied. De Kleine vos is één van de soorten welke als vlinder overwinteren. Dus zodra de voorjaarszon zich laat voelen is er een kans de eerste dagvlinders waar te nemen. Op 31 maart hadden we onze eerste Dagpauwogen (10 exx.). Ook dit is een soort welke als vlinder overwintert. Op deze dag ook de Citroenvlinder (ook een overwinteraar als vlinder) en de Atalanta. De Atalanta is een trekvlinder. Deze soort komt vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika naar ons toegevlogen. In april het Klein geaderd witje (overwintert als pop) en het Bont zandoogje (overwintert als pop of rups). Op 7 april het Klein koolwitje. Deze soort gaat als pop de winter door. Ook in de maand april onze eerste Gehakkelde aurelia (als vlinder de winter door). Vanaf 23 mei zien we regelmatig een andere veel voorkomende trekvlinder in het

Rivierduingebied; de Distelvlinder. Ook deze komt vanuit het zuiden onze kant op om hier voor een volgende generatie te zorgen. Ook in de maand mei Oranjetipjes. De rups van deze soort eet Pinksterbloem en Look zonder look. En het Groot Koolwitje laat zich vanaf 23 mei regelmatig zien. Daarnaast het Hooibeestje, een graslandsoort. Op 9 juli telden we maar liefst 58 exx. van het Hooibeestje in het bos bij het viaduct over de A6 in de Klokbekeweg.

In de maand mei ook het Landkaartje waarvan de rups Brandnetel eet. Op 31 mei hadden we de waarneming van het Icarus blauwtje. Eén van de meest algemene van de “blauwtjes familie”. Op 31 mei stuitte we op het Bruin blauwtje in het bos aan de Visvijverweg tegenover de Kalverschuur. In de daaropvolgende maanden hebben wij deze vlinder nog enkele malen gezien. De Kleine vuurvlinder troffen we op 5 juli aan in de kruidenstrook aan de Klokbekertocht. Deze kruidenstrook is heel rijk aan vlinders geweest. Zo spotten wij op 19 juli 5 Oranje luzernevlinders op deze strook. Een soort uit wat meer warmere streken die in wisselende aantallen bij ons voorkomt. In augustus zagen we in deze kruidenstrook ook enkele Gele luzernevlinders. Op 23 augustus overigens kwamen we de Oranje luzernevlinder ook tegen bij een kruidenperceel op de Natuurhoeve G38. Op 27 augustus maar liefst 18 exx. van het Landkaartje in het eerdergenoemde bos bij het viaduct over de A6.

Tot in oktober vliegen de dagvlinders over het algemeen nog redelijk door. Vanaf november begint het “gesloten” seizoen. Op 30 oktober onze laatste Atalanta, Klein en Groot koolwitje. Op 3 november de laatste Dagpauwoog en op 22 november nog een Citroenvlinder♂.

Nog even over de kruidenstrook aan de Klokbekertocht gesproken. Vijftien soorten dagvlinders telden wij hier in 2017 met een totaal van 450 exemplaren. We hebben deze strook 6 maal apart geïnventariseerd.

Ten slotte nog iets over libellen en juffers:

Vanaf 23 mei was de soort Platbuik, een zeer algemene soort, heel veel aanwezig in het Rivierduingebied, met name (natuurlijk) langs de tochten en sloten. Vanaf eind mei enkele juffer soorten als de Azuurwaterjuffer en het Lantaarntje. Ook vanaf eind mei de Gewone oeverlibel. Allemaal veel voorkomende soorten. Vanaf juni de Vroege glazenmaker en ook de Grote keizerlibel. Vanaf augustus de Paardenbijter en vanaf eind augustus tot 30 oktober de Bruinrode heidelibel. De Blauwe glazenmaker zagen we op 6 september 1 exemplaar bij de Vuursteenweg langs de Noordertocht. Ook bij de Natuurhoeve G38 hebben we Blauwe glazenmakers gezien. Heel leuke waarneming vonden wij!

Wat het aantal soorten betreft: we bleven voor het jaar 2017 steken op 7 soorten libellen en 2 soorten juffers; totaal dus 9 soorten.

Swifterbant, januari 2018

Joke & Henk Stuurman

Natuurbelevissen vanuit het Rivierduingebied tijdens het jaar 2018

Ook in het jaar 2018 hebben we vele malen in het Rivierduingebied gewandeld en gekeken naar vogels, vlinders, libellen, planten en andere natuur. Via waarneming.nl zijn onze waarnemingen geregistreerd en tenslotte opgenomen in het totaal van de inventarisaties over het kalenderjaar.

We lopen de maanden even door. Naast enkele Rietgorzen en Graspiepers, op 8 januari in de Noordertocht 2 Dodaars. In ons gebied toch niet een alledaagse waarneming. Verder veel Grote Zilverreigers, enkele Goudhaantjes en Vuurgoudhaantjes. Op 11 januari in de omgeving van de Klokbekeweg een Smelleken. Dit kleine valkje bezoekt ons land in de wintermaanden en wordt soms ook in ons gebied waargenomen. Daarnaast, nu we het toch over roofvogels hebben, heel veel Buizerds (het gehele jaar door). In februari laten de eerste zanglijsters al voorzichtig hun melodieuze lied horen. De tweede helft van februari was overigens

verreweg de koudste periode van deze winter. Daarom redelijk dikwijls Kramsvogels en Koperwieken (wintergasten bij ons) en op de akkers regelmatig ganzen. Met name de Grauwe Gans. Soms Grote Canadese Ganzen. Weer enige malen de Smelleken gespot. Eind van de maand weer eens Grote Lijsters (2 exx.). Zien we beslist niet dikwijls.

In maart is nu heel regelmatig de Zanglijster volop aan het zingen. En in de Noordertocht een Slobeend ♂. Overigens, even wat anders dan vogels, ook af en toe enkele Konijnen en heel soms een haas. Maar dit laatste echt sporadisch. Op 6 maart hoorden we Wulpen, voor ons de eerste keer in het gebied. Daarnaast, maar dat het gehele jaar door, Grote Bonte Spechten. En ook nog de Grote Gele Kwikstaart, bij ons een wintergast. Inmiddels worden we op onze wandelingen door het Rivierduingebied dikwijls vergezeld door baltsende Buizerds. Al cirkelend hoog in de lucht laten ze hun kenmerkende miauwend geluid horen. En maken allerlei spectaculaire (balts) duikvluchten. Op 17 maart een paartje Roodborsttapuit. Ook in de rietkragen langs de tochten heel soms het geluid van de Waterral. Daarnaast heel dikwijls Krakeenden in de bredere sloten. Op de akkers op 18 maart een kleine 20tal Goudplevieren. En op 20 maart bij het fietspad bij de Vuursteenweg onze eerste dagvlinder van het jaar; de Kleine vos. Ook af en toe Kuifeenden in de tochten. Heel regelmatig nu Roodborsttapuiten en af en toe nog de Roodborst. De Heggenmus zingt volop. Ook de Groenlingen laten zich nu horen, en op 28 maart onze eerste Tjiftjaf. Tenslotte op 31 maart onze eerste Dagpauwoog, maar ook nog een Blauwe Kiekendief♂. Een prachtige vogel en bij ons wintergast.

Op 4 april is het echt voorjaar, de Fitis laat zij liedje horen ("het is mooi weer vandaag maar het blijft niet zo" in toonhoogte van hoog naar laag). Af en toe Groenlingen, Boomklevers en Boomkruipers, regelmatig Puttertjes, ook veel Winterkoninkjes. Ook zijn er nu af en toe Kneutjes te horen en te zien. Op 12 april aan de Beverweg een Rouwkwikstaart. Een doortrekker en/of wintergast. Ook op 12 april bij de plasdras aan de Klokbekerweg een Kleine Plevier. Prachtige vogel met fraaie gele oogring. Ook zeer sporadisch Scholeksters in het Rivierduingebied en aan het einde van de maand staat het Fluitenkruid in bloei. De Zwartkoppen zijn inmiddels ook uit hun wintergebieden teruggekeerd en de mannetjes laten hun kenmerkende ruzieachtig geluid horen. Op 20 april een heel bijzondere waarneming; de overwinterende dagvlinder, de Grote Vos, Deze laat zich zien in het bos aan de Klokbekerweg bij het viaduct over de A6. Voor ons de eerste maal dat we deze dagvlinder in Nederland zien! Op 22 april in ditzelfde bos een paartje Gekraagde Roodstaart. Eind van deze maand horen we ook weer op diverse plekken, bosschages met veel ondergroei, de Nachtegaal fluiten. Ook de eerste Gele Kwikstaarten laten zich nu zien. Vanaf 18 april tenslotte op diverse plekken het mooie dagvlindertje Oranjetipje. Zo genoemd naar de oranje (bovenzijde) vleugelpunten van het mannetje.

Vanaf eind april, maar met name vanaf begin mei op diverse plekken de Grasmus baltsend te zien. Wij vinden eigenlijk dat deze vogel opvallend veel in het gebied aanwezig is. Diverse dagvlinders laten zich in mei regelmatig zien, zoals het Landkaartje, Klein Geaderd Witje, Dagpauwoog en Kleine Vuurvlinder. In mei ook onze eerste Libellen, vooral de Platbuik, maar ook Vroege Glazenmaker, Lantaarntje en andere juffertjes. In mei ook onze eerste zwaluwen, Boeren-, Huis- en Oeverzwaluw. In Kamperhoek bevindt zich een druk bewoonde oeverzwaluwwand, Oeverzwaluwen vliegen dan ook regelmatig al voedsel zoekend (insecten) boven het Rivierduingebied. Regelmatig worden we nu op onze tochten langs de diverse paden vergezeld door het geluid van de Kleine Karekiet. Vooral daar waar rietstroken staan. Inmiddels ook regelmatig de dagvlinder, het Bont Zandoogje gezien. Deze vlinder heeft de laatste jaren haar verschijningsgebied enorm uitgebreid. In de tochten af en toe Bergeenden en overal in de singels en bosschages de zomergasten als Nachtegaal, Zwartkop en regelmatig dus de Grasmus. Ook langs de Noordertocht een Oeverloper als doortrekker. Daarnaast heel af en toe vanaf eind mei de Koekoek. In ons gebied echt een zeldzaamheid. Maar ook de, ook landelijk inmiddels, zeer zeldzame Zomertortel diverse malen gehoord en gezien. Als je de Zomertortel hoort is de zomer echt begonnen zegt men dikwijls. Eind mei ook dikwijls doortrekkende Tapuiten. Je ziet deze

fraaie vogels zitten op een verhoging in het land waarbij ze de omgeving afspeuren naar insecten als prooi. Ook een jagende Bruine Kiekendief en de Kleine Karekiet laat zich vanuit de diverse rietkragen goed horen. Naast de bekende dagvlinder, het Klein Koolwitje, laat zich nu zo af en toe ook het Hooibeestje zich zien. Diverse malen is het gekwetter van de Putter te horen, soms de Tuinfluiter en heel soms de Spotvogel. Aan het einde van de maand mei ook nog het tegenwoordig hier te lande zeldzame vogeltje, het Paapje gezien. In de maand juni de echte zomervogels, en hier al genoemde soorten, als de Zwartkop, Nachtegaal, Fitis, Grasmus en Tjiftjaf. Daarnaast vele Holen- en Houtduiven, het Winterkoninkje en natuurlijk Zwarte Kraaien en Kauwtjes. En weer heel soms de Grote Lijster. Tijdens het naar nachtvlinders zoeken horen we Kwartels in het gras hun specifieke geluid maken. En op 10 juni in de Kamperhoek een bijzondere dagvlinder, de Grote Weerschijnvlinder. Regelmatig kijken we in de diverse bloemrijke akkerranden naar met name dagvlinders. Veel Kleine en Grote Koolwitjes, en de trekvlinders Atalanta en Distelvlinder. In de stroken tussen de diverse bosjes dikwijls dagvlinders zoals Het Lantaarntje, Kleine Vos, Gehakelde Aurelia en Dagpauwoog. Eind van de maand juni weer een bijzondere waarneming van een dagvlinder, de Grote Vos. Zoals we al eerder schreven, deze zagen we ook op 20 april maar dat was een overwinterend exemplaar. Nu één van de nieuwe generatie. Prachtig werkelijk. Een paar dagen later zagen we deze vlinder ook weer bij het bos bij het viaduct over de A6.

De zomer is nu echt op haar hoogtepunt. En er waren nogal veel zomerse hoogtepunten, als je dit op het weer betreft, in 2018. In de zomer vooral naar dagvlinders en libellen, en af en toe naar een wilde plant, gekeken. Begin juli zagen we op diverse plekken in het Rivierduingebied de dagvlinder Eikenpage vliegen. Vooral natuurlijk waar veel eiken staan. Deze vlinder vliegt in het algemeen hoog langs de kruinen van de eiken, je moet dus echt regelmatig naar boven kijken om dit fraaie vlindertje te zien. Deze vlinder was ons niet eerder opgevallen in het gebied. De Eikenpage werd in 2018 relatief veel gemeld in Nederland, overigens net zoals de Grote Vos (aantal blijft zeer beperkt). Volop Zwaluwen en soms, met name bij de Vuursteenweg, een kleine valk, de Boomvalk. Deze valk jaagt op Libellen en is bij ons dan ook een zomergast. Eind van de maand juli een voor ons spectaculaire waarneming, 3 rondcirkelende Zwarte Ooievaars. Uiteindelijk besloten ze om toch niet "te landen" en trokken zij door richting Maxima Centrale. De zomer vervolgt onverdroten haar weg. Veel kijken naar dagvlinders en libellen maar op 10 augustus zagen we een "doortrek vogel" het Witgatje. Deze stopte enige dagen haar tocht richting het zuiden om het Rivierduingebied beter te leren kennen. Eind van de maand augustus nog zo'n soort: de Oeverloper. Daarnaast zo af en toe Torenavalken en soms ook een Sperwer. Eind van de maand augustus bij de tocht langs de Vuursteenweg een heel leuke vogelwaarneming: de Draaihals. Een spechtenssoort die nog maar heel zelden in Nederland, en dan met name op de zandgronden, wordt gezien. Weer een goede dag!

In de maand september regelmatig de Slechtvalk in de hoogspanningsmasten en bij de nattere stukken van het gebied de Bontbekplevier en soms ook nog Gele Kwikstaarten op het land. Ook in de maand september nog regelmatig laat in het seizoen vliegende libellen, zoals de Paardenbijter en de Bruinrode Heidelibel. Begin oktober zijn er weer veel Roodborstjes terug in het gebied. Deze zullen hier blijven tot het vroege voorjaar. Ook af en toe Staartmezen en heel soms ook een Boomkruiper. In de Kamperhoek en ook in het Swifterbos zie en hoor je regelmatig de Boomklever. Namen lijken op elkaar; vogels in het geheel niet. De zomer gaat gewoon door, daarom tot ver in de meteorologische herfst nog volop dagvlinders. Op 8 november onze laatste Klein Koolwitje. Op 15 november nog een Atalanta die waarschijnlijk alsnog had besloten om naar het zuiden van Europa te vliegen. Bij strenge vorst kan deze soort bij ons niet de winter overleven. Op 10 oktober de laatste Dagpauwoog (overwintert als vlinder) en Bont Zandoogje, op 6 oktober het laatste Boomblauwtje en op 5 oktober de laatste Kleine Vos (ook overwinteraar) en Kleine Vuurvlinder. Ook de laatste libellen; op 12 oktober de Paardenbijter en op 16 november nog een Bruinrode Heidelibel. In de tochten en sloten inmiddels veel Wilde Eenden,

Krakeenden, Meerkoeten en soms ook Kuifeenden en Wintertalingen. En heel af en toe een Dodaarsje (kleinste Fuutje). Ook weer veel Grote Zilverreigers te zien. Op 3 november in de schuur van de familie Heida een Steenuiltje! Ook op de akkers dikwijls grote groepen zich verzamelende Kieviten en ook soms Goudplevieren. Ook in de maand november af en toe de Blauwe Kiekendief, zowel ♀ als ♂.

Het is inmiddels december en stil in het gebied. Vinken, Meesjes, Putters, Grote Bonte Spechten, Merels en Gaaien zien we vrijwel tijdens elke tocht. Maar voor het overige is het rustig. Een Goudhaan en broer Vuurgoudhaan zijn al bijzondere waarnemingen. Op 26 december, even uitwaaien tijdens de Kerstdagen, een paartje Slobeend in de Noordertocht. Op de laatste dag van het jaar 2.000 Rietganzen, enkele Buizerds (wat zie je die veel!), een 100-tal Nijlganzen (feitelijk een exoot) en onze laatste waarnemingen van het jaar 2018 waren twee Grote Zilverreigers die we zagen vanaf de Visvijverweg.

Swifterbant maart 2019

Joke & Henk Stuurman

Witte kwikstaart

www.rivierduingebied.nl